

Tarih Okulu
Yaz 2009
Sayı IV, 179-182.

Ebu Necîb Sühreverdî, **Nehcû's-sülûk Fî Siyâseti'l-Mülûk Yönetenlerin Yönetimi**, 239 Sayfa, İlgi Kültür Sanat, Editör: Çığır Doğu Zorlu, İstanbul 2008, 1. Baskı, ISBN 978-9944-978-37-8, 15 TL.

İlcan Bihter BARLAS*

Fetihlerle birlikte İslam dünyası genişleyip, diğer ülkelerle olan siyasi, ticari ve kültürel ilişkiler arttıkça tarih yapıtlarının kapsamı da bu ölçüde değişmeye ve gelişmeye başlamıştır. Siyâsetnâmeler bu gelişimin en önemli örneklerinden biridir. İslam devletlerinde hükümdarlara, devlet adamlarına yönetim konusunda bilgi veren ve adaletli yönetimin yollarını öğreten bu yapıtlar, Ortaçağ İslâm dünyasının siyâset anlayışını tarihi, edebi ve sosyo-kültürel açıdan bize aktarmaları açısından oldukça büyük önem taşır. Yazarları, dönemleri ve isimleri farklı da olsa siyâsetnâmeler kendi içerisinde birçok açıdan sistematik benzerlik arz ederler. Ortak noktaları, siyâsetnâmelerin o devirde yaşamış siyâset veya ilim erbabı kişiler tarafından, isyân, muhâlefet veya protesto maksadıyla değil aksine tavsiye, dinin emrettiği iyiliği emredip kötülükten sakındırmak veya din nasihatı anlayışıyla kaleme alınan nasihatnâmeler oluşudur. Hiçbir siyâsetnâme, köklü bir rejim değişikliği önermeyip, mevcut yöneticilere, güzel ahlâk, iffet, adâlet, hikmet ve cesâret telkin ederek, yönetenlerin, Hakk'ın emâneti olan halka şefkâtle muâmele etmesi gerektiğini öğütleyen siyâset ahlâkı eserleridir.

Saadet, bahtiyarlık ve en büyük mutluluk manasına gelen Devlet; hukuki bakımdan, emretme hak ve yetkisine sahip olan kudretli ve otoriter en yüksek sosyal organizasyondur. Eflatun, “filozof, kralın gerçek hakkındaki bilgisinin ve insan ruhunun ideal biçimde şekillenmesidir” derken Platon, “Devlet” adlı ünlü yapıtında kendi ideal devletinin planını çizmeye çalışmıştır. Aristo için devlet “ferdin siyasi bir varlık olarak mensup olduğu organik bir bütünlük”tür. İbn Haldun'a göre ise devlet bir insan gibi, canlı bir organizmadır; doğar, gelişir,

* Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ortaçağ Tarihi Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi.

geriler ve ölür. Bir hanedanlık üç kuşak devam eder ve her bir kuşağın ömrü ortalama kırk senedir. İbn Haldun, her kırk senede bir neslin değiştiği, yeni ve değişik bir döneme girildiği, ancak yüz yirmi sene sonraki değişimin daha büyük ve önemli olduğu görüşündedir. Ona göre genel olarak bir hanedanlığın ve sülalenin ömrü üç nesil devam eder çünkü; Birinci kuşak bedeviliğin huyları, sertliği, vahşiliği, cesareti, yırtıcılığı üzere bulunur ve hanedanlığın onurundan pay alır. İkinci nesilde mülk ve müreffeh hayat sebebiyle bedevilik halleri ve hareketleri kalkar, yerini hadarilik halleri alır. Üçüncü nesilde ise hanedanlık mensupları bedeviliklerini ve onun sertliğini, sanki bu hal kendilerinde hiç mevcut olmamış gibi unuttur. Tek başına hükmetmenin verdiği güvenle asabiyetlerini kaybederler. Dördüncü nesilde asalet ve şeref yok olur. İbn Haldun'un araştırmalarında şu durum dikkatini çekmiştir; İslâm devletleri kurulmuş, belli bir gelişme dönemi yaşamış sonra da yıkılmıştır. Devlet otoritesini kullanıp, vatandaşları arasında sosyal nizamı tesis ederken adaletten de kıl kadar ayrılmaması gerekir. İşte bu noktada siyâsetnâmeler ortaya çıkar, hükümdarlar için kaleme alınmış olan siyâsetnâmelerde onların sahip olması gereken nitelikler, saltanatın koşulları ve kuralları anlatılır. İdeal bir devlet örgütünün nasıl olması gerektiği belirtilir ve kötü yönetimlerin zararlı sonuçları açıklanarak yöneticiler uyarılır. Bir ülkenin siyasal ve toplumsal yaşamını, askeri ve mali örgütlerini yasa ve tüzüklerini, toplumun gelenek ve göreneklerini de tanıtan yapıtlar olan siyâsetnâmeler dinsel temellere de dayanır. Kur'an'dan, hadislerden ve tarihten de örnekler gösteren bu tür yapıtlarda, geçmişteki kötü olaylar, zalim, deneyimsiz ve cahil hükümdarların ve vezirlerin yol açtığı felaketler, öyküler ve fıkralar anlatılır.

İslâm kültürüne ait siyâsetnâmeleri iki kısımda değerlendirmek mümkündür. Âyet ve hâdislere bol miktarda yer veren siyâsetnâmeler bir grubu oluştururken, dinî metinleri yok denecek derecede az ihtivâ edenler veya âyet ve hâdislere hiç yer vermeyenler de bir başka kısmı oluşturur. Âyet ve hâdislere çokça yer veren birinci kısmı da, VI. Hicri asıra kadarki zamanı içine alan Klasik Dönem, sonrasını da Taklid Dönemi şeklinde değerlendirebiliriz. Klasik Dönem, siyâsetnâme türünün mayalandığı ve olgunlaştığı devirdir. -Küçük farklılıklar haricinde- sonrakiler, âyet ve hâdisler yanında şekil, tasnif ve üslûb bakımından Klasik Dönem'in taklidi şeklindedir.

Bizimde incelediğimiz bu kitap Ebu'n Necib Abdurrahman b. Nazır b. Abdullah Suhreverdî'nin Nehcü's-sülûk Fi Siyâseti'l Mülûk adlı Siyâsetnâmesinin İlgi Kültür Sanat Yayıncılık tarafından editör Çığır Doğu

Zorlu tarafından düzenlenerek yeniden yayınlanmış halidir. Bu eser İslam'da siyaset, devlet idaresi ve siyaset ahlakını anlatması bakımından büyük önem taşımaktadır. Eser, Haçlıların İslam ülkelerini ele geçirmeye çalıştığı kritik bir dönemde İslam dünyasını bu tehlikeden kurtaran Selahaddin Eyyûbî'ye takdim edilmiştir. İslâm dünyasındaki parçalanmaları ve dış tehlikeleri en yoğun şekliyle yaşamış olan ve az önce bahsi geçen Eyyûbi Sultanı Selahaddin'e takdim edilmesi itibarıyla eserin kıymeti tartışılmaz şekilde artmıştır. Tarih boyunca hükümdarlar ve bilginler tarafından oldukça ilgi gören bu eseri Türkçe'ye çeviren Keşanlı Nahifi Mehmet Efendidir. Dönemin ileri gelen yazar ve siyasilerinden olan Mehmet Efendiden önce Naimâ ve diğer bazı yazarlar kitapla ilgilenmiş ancak tam olarak çevirisini yapmamışlardır. Naimâ meşhur tarihinin zeylinde bu eser için, “Bu kitabın, bir memleketin idaresinde kendisinden faydalanmak hususunda paha biçilmez büyük bir hazine değerinde olduğuna yemin ederim” demiştir.

Kitap yirmi bölümden oluşmaktadır. Bazı bölümler de kendi içlerinde alt başlıklara ayrılmıştır. Bölüm başlıkları sırasıyla, “Halkın Devlet Başkanlarına Muhtaç Olduğunu Açıklar”, “Terbiyenin Değerini; Edebe Dikkat Etmenin Devlet Başkanı İçin Şan ve Kuvvet Sebebi Olduğunu Açıklar”, “Terbiyenin Prensiplerini Açıklar”, “Memleketin Temel ve Dayanaklarını Açıklar”, “İyi Vasıflar ve Faziletler Nelerdir? Bunları Açıklar”, “Çirkin Huyları (Kötü Ahlakı) Açıklar”, “Devlet Başkanlarının Yüksek Huzurlarında Devlet Adamlarının Mertebelerini Açıklar”, “Meşveretin (Danışmanın) Önemi Açıklar”, “Meşveret Ehlinin (Danışmanların) Niteliklerini Açıklar ve Münasip Hikâyeler Anlatır”, “Siyaset Usulünün Bilinmesini Açıklar”, “Yapılan Zulümlerin Anlaşılması için Hükümdarın Divan Tertip Etmesini Açıklar”, “Devlet Başkanının Huzurunda Sohbet Adabını Açıklar”, “Hükümdara Karşı Düşman ve Çekemeyenler Tarafından Gelmesi Muhtemel Olan Hile Yollarının Bilinmesini Açıklar”, “Orduyu İdare ve Askerleri Yönetmenin Prensiplerini Açıklar”, “Askere Lâyık Olan Hareketleri ve Cihad Hukukunu Açıklar”, “Müşriklere (Kâfirlere) Karşı Sabretmeyi Açıklar”, “Mürteb Olanların, Azgınlığın, Serkeşlerin ve Yol Kesicilerin Cezalarını Açıklar”, “Ganimetlerin Taksimini Açıklar”, “Müslüman Ordunun, Devlet Başkanı ile Savaştan Dönüşlerinde Güzel olan Davranışlar Nelerdir? Bunları Açıklar”, “Âbid ve Zâhidlerin Nasihatlarını Dinlemeyi ve Kabul Etmeyi Açıklar”.

Sonuç olarak, Nehcü's-sülûk Fi Siyâseti'l Mülûk adlı bu eserde siyaset, devlet idaresi, siyaset ahlakının özü ve amacı açıklanırken hükümdarlara

İlcan Bihter Barlas

adaletli muamele, yöneticilere itaatın incelikleri hadis ve hikmetli sözlere atıfta bulunularak açıklanmaktadır. Kitap dönemin İslam devletlerinin örgütsel yapısını, devlet felsefesini ve toplumun içinde bulunduğu durumu anlamamız bakımından oldukça önemli olmasının yanı sıra çağımız siyasetçileri içinde okunması ve ders alınması gereken bir eser özelliği taşımaktadır. Kitabın başında içindikiler bölümü bulunmaması bir eksik olarak dikkati çekse de bu kadar önemli bir eserin yeniden düzenlenerek bizlere sunulması çok değerli bir teşebbüstür. Özellikle ülkemizin ve dünyanın içinde bulunduğu siyasal durum göz önüne alındığında kitabın bizlere kazandırılmasının tartışılmaz önemi bir kez daha karşımıza çıkmaktadır.